

Oponentský posudek bakalářské práce Svatavy Kobzové: „*Orientální tanec v Praze, respektive ve studiu Zambra*“ Fakulta humanitních studií UK, Praha 2008, 88 s. včetně příloh.

Bakalářská práce Svatavy Kobzové „*Orientální tanec v Praze, respektive ve studiu Zambra*“ si klade za cíl ozřejmit, proč se orientální tanec stal v současné době oblíbenou volnočasovou aktivitou. Zabývá se otázkou, co jej odlišuje od ostatních potencionálních možností trávení volného času a čím je pro ženy atraktivní.

Práci autorka člení do čtyř, respektive pěti oddílů. V prvním nazvaném Tanec (s. 8-18) stručně představuje problematiku taneční antropologie, historii a vývoj orientálního tance ve světě a jeho příchod do České republiky v 90. letech minulého století. Druhý oddíl (Orientální tanec ve studiu Zambra, s. 19-34) předkládá výsledky pozorování ve studiu orientálního tance a zaměřuje se na postižení prostoru, jazyka a průběhu hodiny. Kromě toho také ukazuje, jak se prezentují samotná studia orientálního tance a jaký obraz o orientálním tanci vytváří média. Třetí oddíl (Rozbor rozhovorů, s. 35-40) je věnován rozboru rozhovorů, jejichž cílem bylo především odhalit motivaci žen věnovat se orientálnímu tanci, ukázat spojitost mezi orientálním tancem a sebevědomím a zjistit „jak orientální tanec zapadá do dnešního trendu dělat něco výjimečného, opředeného neurčitou spiritualitou“ (s. 7). Ve čtvrtém oddíle nazvaném Interpretace (s. 41-42) se autorka snaží interpretovat výsledky výzkumu a konečně je shrnout v oddíle pátém (Závěr, s. 43).

Prvním problémem, který se v práci objevuje, je formulace výzkumných otázek ve vztahu ke zvolené výzkumné strategii. V úvodu své práce autorka definuje základní výzkumnou otázku, na níž chce odpovědět na základě provedeného kvalitativního, konkrétněji etnografického, výzkumu. Tuto základní výzkumnou otázku nejprve dále upřesňuje a rozšiřuje několika podotázkami, ovšem následně formuluje čtyři hypotézy, které chce svým výzkumem ověřit či vyvrátit (s. 5).

Formulací hypotéz se tak v podstatě připravuje o nejsilnější stránku etnografického výzkumu a tou je jeho otevřenost. Namísto, aby hledala významy v emické perspektivě svých informátorek, omezuje se na ověřování eticky definovaných významů, které pozorovaným jevům sama přisoudila. A pokud se již autorka rozhodla formulovat pro svůj výzkum hypotézy, je v závěru bezpodmínečně nutné explicitně uvést, zda je výzkum potvrdil nebo vyvrátil, což autorka bohužel nečiní.

K formulaci hypotéz mám ještě jednu připomínku. Není jasné, na jakém základě autorka tyto hypotézy formulovala. Došla-li k nim na základě studia literatury, je nezbytné zmínit zdroje, z nichž vychází. Vzhledem k tomu, že žádnou z hypotéz autorka svým výzkumem nevyvrátila, nabízí se otázka, zda tyto hypotézy nebyly formulovány až na základě jejího vlastního výzkumu. Je-li tomu tak, pak to samozřejmě odporuje základním pravidlům vědecké práce.

Dalším problémem je užitá metodologie. Jako základ svého výzkumu autorka deklaruje tři metody: zúčastněné pozorování, polostandardizovaná interview a antropologickou interpretaci (s. 6). Má první připomínka směřuje k termínu antropologická interpretace. Není totiž vůbec jasné, co jí má vlastně autorka na mysli.

Celkově je metodologie popsána velmi nesystematicky. Uceleně jí autorka věnuje pouze jediný odstavec, respektive 3 věty, v úvodu v práci (s. 6). Zbylé informace týkající se metodologie nalézáme v roztráštěné formě v celém textu. Např. informaci, jak dlouho prováděla zúčastněné pozorování, se dozvídáme až na str. 25, popis výzkumného vzorku užitého k rozhovorům až na str. 35.

V případě metody zúčastněného pozorování se autorka omezuje pouze na vymezení své role jako výzkumníka (participant jako pozorovatel, s. 4). Zcela opomíjí jakoukoliv terénní dokumentaci, nezmiňuje ani vedení terénních poznámek ani terénního deníku. Zcela jistě by nebylo na škodu, kdyby také alespoň stručně uvedla, jak probíhal její vstup do terénu.

U polostrukturovaných rozhovorů zase postrádám jakoukoliv zmínku o způsobu jejich záznamu (zda byly nahrávány), přepisu (jakou formu přepisu autorka zvolila) a analýzy (jak je autorka analyzovala). Jako zásadní nedostatek vidím také chybějící základní demografické údaje informátorů. Autorka u všech uvádí pouze přibližný věk a zaměstnání, zcela bezpodmínečně chybí alespoň ještě vzdělání a rodinný stav. Toto opomenutí je o to markantnější, když si uvědomíme, že se autorka zná se svými informátorkami dva roky a tudíž by informace o jejich sociokulturním pozadí mohly být mnohem bohatší.

Dalším nedostatkem je, že autorka vůbec nezmiňuje využití analýzy dokumentů (internetových stránek studií a vybraných tiskovin), která představuje nemalou část získaných dat. Když už se o obou pramenech zmiňuje, zcela chybí informace, na základě jakých kritérií byl vytvořen zvolený vzorek (např. nikde není uvedeno, jaké ročníky tiskovin autorka analyzovala, o kolik článků se jednalo, apod.) a jakým způsobem byla prováděna analýza těchto pramenů.

Dalším metodologickým nedostatkem je zcela chybějící diskuse etiky výzkumu. Autorka nikde neuvádí, zda a jak získala informovaný souhlas od svých informátorek ani jakým způsobem zajistí jejich anonymitu, případně za jakých podmínek může ve výzkumu užít jejich jména. Toto opomenutí je důležité zejména v případě lektorky Zority Azrak, jejíž výpovědi jsou uvedeny explicitně s souvislostí s jejím jménem.

Pro analytickou část autorka získala data třemi cestami: analýzou dokumentů, zúčastněným pozorováním a polostrukturovanými rozhovory. Odhlédneme nyní od metodologických připomínek a zaměříme se na obsah takto získaných dat.

V případě analýzy internetových stránek postupovala autorka systematicky, analýza je obsahově bohatá, jasně ukazuje sledovaná témata a přehledně dokumentuje svá tvrzení. O analýze novinových článků se to však již bohužel říci nedá. Zde se analýza omezuje na srovnání se závěry analýzy internetových stránek bez jasnější prezentace dat, kterými by svá tvrzení mohla podložit. Možná je to způsobené i tím, že autorka prezentuje data získaná z novinových článků ve formě tabulky v příloze č. 6 (s. 51-54), a proto již nepovažovala za důležité svá tvrzení dokládat v textu. Což je velká škoda, protože takto působí analýza ploše a nedostatečně.

V případě zúčastněného pozorování autorka pracuje s několika tématy, která považuje za důležitá: s prostorem, popisem průběhu hodiny, nonverbálním a verbálním chováním. Ve své analýze postupuje systematicky, tak aby doložila svá tvrzení. Důležitou připomínku lze mít k popisu průběhu hodiny. Autorka deklaruje, že se jednalo o její pátou lekci, ovšem prezentovaný popis tomu neodpovídá. Spíše než o popis konkrétní hodiny se jedná o konstrukci průběhu „typické“ hodiny, tedy o abstrakci. To samozřejmě není na škodu, ale je třeba si uvědomit zásadní rozdíl mezi těmito dvěma formami!

Další nedostatek této části a tím vlastně i celé práce vidím v převažující etické interpretační perspektivě. Autorka se často pouští do vlastních interpretací uvozených větami jako „Podle mé interpretace to znamená...“ (s. 30) nebo „Celé to připisuji tomu...“ (s. 30), které nemají svůj protipól v interpretacích emických ani nejsou explicitně podpořeny dalšími argumenty. Např. „To, že se tanečnice jdou okamžitě převléknout a převlékání omezují jen na dobu nezbytně nutnou, připisují tomu, že se hned jak dorazí do studia, které je jakoby vytrženo z okolního světa chtějí vstoupit do své role tanečnice a vystoupit z role každodenní“ (s. 28) nebo „...samotný taneční sál je zařízen stroze... Podle mého je to tím, že toto studio se nesoustředí jen na orientální tanec...“ (s. 26). Nabízí se tak otázka, proč se v rámci zúčastněného pozorování

autorka svých informátovek prostě nezeptala, proč dělají to, co dělají. Etické interpretace jsou samozřejmě zcela legitimní, ale pouze v případě, že je jasné, jak k nim autorka dospěla a proč je interpretuje právě takto. Na druhou stranu síla etnografie by měla spočívat právě v emické perspektivě. Namísto aby autorka hledala, jak situaci interpretují sami aktéři a využila neformální rozhovory, konstruuje sama vlastní významy.

Zároveň autorka ne vždy odlišuje popis a interpretaci, resp. interpretaci prezentuje jako popis. Např. „Neustále si nějakým způsobem upravují svůj zevnějšek (vlasy, oblečení), *aby si v daných pozicích přišly co nejlépe*“ (s. 29, kurzíva M.H.).

Poslední část analýzy věnuje autorka rozhovorům, které analyzuje s ohledem na vybraná témata. I v tomto případě je analýza systematická, směřující k zodpovězení výzkumných otázek. Zásadní připomínku mám k rozhovorům samotným, které tvoří podstatnou část přílohy (s. 58-88), konkrétně k jejich rozsahu. 11 provedených rozhovorů má rozsah v průměru 2,5 strany textu, což znamená délku trvání přibližně 15 minut, což pro polostrukturovaný rozhovor považuji za zcela nedostačující. Opět se tím dostáváme k problému etické perspektivy, kdy se otázky rozhovorů omezují pouze na témata považovaná za důležitá samotnou autorkou, přičemž není dán větší prostor samotným informátorkám. Na druhou stranu autorka deklaruje, že otázky tvořila na základě zúčastněného pozorování ve studiu (s. 34), což však nevysvětluje krátkost rozhovorů.

V závěrečných částech práce (Interpretace a Závěr, s. 41-43) autorka shrnuje své poznatky a odpovídá na otázky položené v úvodu. Bohužel zde však explicitně nepotvrzuje ani nevyvrací své hypotézy (a je tedy na čtenáři, aby si uvědomil, zda se autorčiny hypotézy potvrdily či nikoliv). Opět se vnučuje myšlenka, že kdyby se autorka v úvodu vyvarovala formulace hypotéz, mohly být tyto formulace použity jako zajímavé závěry celého výzkumu.

Mé poslední připomínky směřují k autorčině práci s literaturou. Přehled literatury zabývající se zkoumanou problematikou autorka prezentuje v podstatě jako výčet textů, jež k dané problematice přečetla, bez jakéhokoliv hodnocení přínosu, který pro její výzkum literatura měla. Jediným zhodnocením je výrok: „K dispozici v češtině jsou dvě výukové příručky – Mila el Kral (2002): *Kouzlo orientálního tance* a Petr Petříček (2002): *V rytmu života*, které neposkytují moc validní informace...“ (s. 6, kurzíva v orig.), který však dále neuvádí, proč a v jakém ohledu nejsou tyto texty validní. Navíc bibliografické odkazy v textu nemají jednotnou formu a v některých případech neodpovídají ani jednomu z citačních úzů.

Abych však nebyl pouze kritický, je nutné kladně ohodnotit skutečnost, že se autorka vůbec pustila do nelehkého terénního etnografického výzkumu, který navíc prováděla dlouhodobě. Celý text je smysluplně strukturován, tak aby spěl ke svému závěru a odpověděl na otázky položené v úvodu, což se mu v podstatě daří. Zároveň obsahuje některé zajímavé postřehy, týkající se proměn důležitosti, jakou ženy přikládají odpovídajícímu oděvu či proměnám vztahu k pohybu v prostoru tanečního sálu během hodin.

Práce měla potenciál, který se však autorce nepodařilo naplnit. Zejména metodologicky, ale také interpretačně je práce nevyzrálá, což se projevuje některými základními chybami. I přesto práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení na hranici **dobře a velmi dobře** s bodovou dotací **20-23 kreditů**.

Otázky k obhajobě:

- 1) Co autorka chápe metodou antropologické interpretace?
- 2) Proč se rozhodla formulovat hypotézy a na jakém základě je vytvořila?
- 3) Vedla si během svého dvouročního výzkumu terénní poznámky a terénní deník? Pokud ano, proč s nimi v textu nepracuje?

- 4) Proč se omezuje převážně na své interpretace a nezajímá se o interpretace svých informátorek. (viz příklady v textu)?
- 5) Jak byly rozhovory zaznamenávány? Jakou formu přepisu autorka zvolila a proč? Jak rozhovory analyzovala?
- 6) Proč jsou provedené rozhovory tak krátké a tématicky omezené?

V Praze 9.3.2008

Mgr. Martin Heřmanský